

ANDRÁSFALVY BERTALAN: Az úrbérrendezés hatása a természetre

Legelőerdők

Az 1767. évi úrbéri törvény és a pár évvel később országosan megindult vízrendezések, töltésépítések után meggyorsult a földesúri tulajdonba került majorsági földek növekedése.

A legelőerdők eltűnése

Nemcsak a hatalmas nagybirtokokon alakultak ki új, eddig nem ismert földhasználati formák, hanem az elkülönözések következtében fokozatosan igen régi növénytársulások, ember alkotta együttesek is eltűntek. Ezt leginkább a *legelőerdők* sorsa érzékelteti.

A falu határán belül a hagyományos faluközösség rendelkezett minden élőfával. Épületfát minden lakos a maga szükségletére, a közösség engedélyével vághatott az arra elkülönített erdőrészből, tüzelőre száraz, hullott fát is mindenki szükséglete szerint szedhetett, ha kevés volt belőle, az egyenlő jog alapján osztottak. Kialakult a közösség állatainak eltartására legalkalmasabb erdőtípus, a *legelőerdő* vagy *fás legelő* is. Ezt, mint a később kialakult fátlan legelőket is, minden esztendőben a közösség kitisztította: kivágták a marháktól megkímélt tuskés bozótot, a kőkényt, vadrózsát, galagonyát, más tuskés gazokat. Az élőföldön felnövő vad gyümölcsfákat az ahhoz értő emberek beoltogatták tavasszal. A 18. század végéig általában az oltó nem tartott igényt a beoltott fa termésére, de voltak olyan vidékek is, ahol tiszteletben tartották az erdei szállások körül oltott fák terméséhez a szállás gazdájának a jogát.

[...] Az úrbérrendezés során a megművelt, telki állományba vett földek után járó erdőrészt kimérték a jobbágyoknak, a földesuraknak maradt erdőben lévő oltott fákat pedig kivágták, hogy a parasztok se legeltetni, se gyümölcsért többet már ne járjanak be az uradalmi erdőkbe. Itt a kisajátított területen az uradalom faárutermeléshez fogott.

A sokféle, közte gyümölcsfákban is gazdag faállományt ezzel elszegényítették, "homogenizálták", csak az eladható *épületfát adó fajokat* tartották meg. Ennek az árutermelő erdőnek már más volt a külső megjelenése, képe is. Az a jó faárut termő erdő, melyben közel egykorú, azonos fajtájú fák sűrűn nőnek, egymással versenyezve nyúlnak az ég felé, egyenes törzset építve, árnyékba kerülő oldalágait fokozatosan elvesztve. Ebben az uradalmi erdőben a jobbágyoknak megtiltották a legeltetést, hiszen a marhák és lovak nemcsak a fák közti füvet ették, hanem, különösen télen és tavasszal, a fák ágait és leveleit is.

[...] A parasztok azonban nem nyugodtak bele könnyen abba, hogy elestek "marhaélő földjüktől". Ezért szigorú rendeletek tiltották az ún. magán-legeltetést, és megkövetelték azt, hogy a községek közös pásztorokat fogadjanak fel és azok keze alá adják legeltetésre jószágaikat, akiket aztán a kártételekért is felelősségre lehetett vonni. [...]

Kényszerű életmódváltozások

Az erdei haszonvételek sokoldalúan gazdagították és változatosabbá tették az ott élők táplálkozását és életét, de ez a sokféle haszon nem volt megadóztatható, a földesúrnak ebből nem jutott számottevő jövedelem, amit pénzzé tehetett volna. Ezért igyekezett mindenáron gabonatermő szántóföldekhez, bérbe adható halászóvizekhez és faárut termelő erdőkhez jutni, mindez azonban a gazdag biológiai értéket, biodiverzitást biztosító *környezet rombolásával, elszegényítésével* járt.

A Mária Terézia korában végrehajtott úrbéri elkülönözés nemcsak a jobbágyparasztság egy részét fosztotta meg élőföldjétől és kényszerítette születéskorlátozásra, hanem végzetes társadalmi ellentéteket hívott létre a nagybirtokosok és a zsellérek, a nincstelen cselédek között. E társadalmi ellentét feloldására később sem történt kielégítő kísérlet.

Vissza a tartalomjegyzékhez